

Socialnämndens utredning och fastställande av föräldraskap

Mars 2019

Information från MFoF till socialnämnderna om utredning och fastställande av föräldraskap. Innehållet kompletterar MFoF:s föreskrifter och allmänna råd om socialnämndens utredning och fastställande av föräldraskap som reviderats med anledning av ny lagstiftning (uppdateras senare i HSFL-FS 2019).

Sammanfattning

- Samtycke av en kvinna som är gift, registrerad partner eller sambo med modern ska kunna utgöra grund för föräldraskap om den assisterade befruktningen har utförts vid behörig inrättning i utlandet och barnet har rätt att ta del av uppgifter om spermiedonatorn.
- Det blir möjligt att genomgå assisterad befruktning med enbart donerade könsceller.
- Befruktning utanför kroppen med donerade könsceller ska i Sverige få utföras även vid andra vårdinrättningar än universitetssjukhus under förutsättning att vårdinrättningen har tillstånd av IVO.
- Barnets rätt till information om sitt genetiska ursprung stärks.

Nya regler från den 1 januari 2019

Före den 1 januari 2019 har föräldraskap för en kvinna som är make, registrerad partner eller sambo med modern endast kunnat fastställas om behandlingen utförts inom svensk hälso- och sjukvård. Från årsskiftet kan föräldraskap även fastställas om behandlingen har utförts vid en behörig inrättning utomlands och barnet har rätt att ta del av uppgifter om spermiedonatorn. Regleringen blir då densamma för olikkönade par och kvinnliga samkönade par. Den nya lagstiftningen avseende föräldraskap vid assisterad befruktning gäller utan övergångsregler. Det innebär att de nya reglerna tillämpas på fastställelser av föräldraskap även för de fall barn kommit till efter behandlingar som genomförts före den 1 januari 2019.

Från och med 1 januari 2019 behöver det befruktade ägget inte komma från modern då kravet på att det blivande barnet har en genetisk koppling till minst en förälder vid assisterad befruktning

tas bort. Bedömningen om ett kvinnligt samkönat par ska få donera ägg till varandra ska göras av varje vårdgivare.¹

De vårdinrättningar som får utföra befruktning utanför kroppen med ett donerat ägg och/eller donerade spermier i Sverige utökas från att bara vara universitetssjukhusen till att från årsskiftet även vara andra vårdinrättningar, under förutsättning att de har tillstånd från Inspektionen för vård och omsorg.

Rätten till att få information om sitt genetiska ursprung för de barn som tillkommit genom assisterad befruktning med donerade könsceller stärks från och med den 1 januari 2019. Barnet har nu en i 1 kap. 15 § föräldrabalken (FB) lagstadgad rätt att från sina föräldrar få reda på att det har tillkommit genom insemination eller befruktning utanför kroppen med andra könsceller än föräldrarnas. Barnet har även rätt att ta del av uppgifter om donatorn och om andra personer som tillkommit med könsceller från samma donator.

Utredning när ett samkönat par genomgått assisterad befruktning

Ett föräldraskap fastställs genom bekräftelse eller dom,² någon motsvarighet till faderskapspresumtion för gifta olikkönade par finns således inte för samkönade gifta par.

Ansvarig kommun

Av 2 kap. 2 och 8 a §§ FB framgår att socialnämnden i den kommun där barnet är folkbokfört ansvarar för att försöka utreda vem som är förälder till barnet och att se till att föräldraskapet fastställs. Om en utredning inleds före barnets födelse bör socialnämnden i den kommun där modern är folkbokförd ansvara för utredningen.

Personligt sammanträffande med parterna

Utredaren bör så snart som möjligt kalla parterna till ett personligt möte bl.a. för att de ska styrka sin identitet. I protokollet antecknas på vilket sätt de legitimerat sig (typ av legitimationshandling och legitimationsnummer). Det kan vara tillräckligt med telefon- eller brevkontakt om utredaren vet vilka parterna är, t.ex. om modern och den presumtiva föräldern tidigare har bekräftat föräldraskap för gemensamt barn.

Parterna bör vid det personliga mötet informeras om de regler som gäller vid fastställande av föräldraskap, den rättsliga och sociala betydelsen av ett fastställt föräldraskap samt om barnets rätt till information om sitt ursprung.

FÖR-protokollet

Socialnämnden ska enligt 2 kap. 8 och 8 a §§ FB föra protokoll över det som framkommer vid utredningen och som är av betydelse för föräldraskapsfrågan. MFoF fastställer de protokoll som socialnämnderna ska använda vid utredning av föräldraskap.

Om ett barn har tillkommit genom assisterad befruktning med samtycke av den kvinna som var moderns make, registrerade partner eller sambo vid tidpunkten för den behandling som ledde till

¹ Prop. 2017/18:155 s. 26

² 1:9 3 stycket FB

MFoF informerar 2019:5 forts.

barnets tillkomst ska utredningen göras i FÖR-protokoll (*FÖR-protokollen kommer att uppdateras med anledning av den nya lagstiftningen*).

Villkor att utreda vid fastställande av föräldraskap

I 1 kap. 9 § FB³ anges under vilka förutsättningar som föräldraskap kan fastställas när ett barn har tillkommit efter assisterad befruktning.

1 kap. 9 § föräldraskapen

Om modern har genomgått en insemination eller befruktning utanför kroppen enligt 6 eller 7 kap. lagen (2006:351) om genetisk integritet m.m. med samtycke av en kvinna som var moderns make, registrerade partner eller sambo och det med hänsyn till samtliga omständigheter är sannolikt att barnet har tillkommit genom behandlingen, ska den som har lämnat samtycket anses som barnets förälder.

Första stycket gäller även om inseminationen eller befruktningen utanför kroppen har utförts vid en behörig inrättning i utlandet och barnet har rätt att ta del av uppgifter om spermiedonatorn.

Behandling enligt 6 eller 7 kap. lagen (2016:351) om genetisk integritet m.m.

I lagen om genetisk integritet m.m. anges vilka villkor som ställs på de inrättningar som utför respektive behandling. Svensk vårdinrättnings behörighet kan kontrolleras med den tillståndsgivande myndigheten, Inspektionen för vård och omsorg.

Enligt 6 kap. 2 § lag om genetisk integritet m.m. får insemination med spermier från en man som kvinnan inte är gift eller sambo med inte utan tillstånd av Inspektionen för vård och omsorg utföras annat än vid offentligt finansierade sjukhus.

Enligt 7 kap. 4 § lag om generisk integritet m.m. får befruktning utanför kroppen och införande av ägg inte ske utan tillstånd från Inspektionen för vård och omsorg annat än vid de sjukhus som har sjukvårdsenheter där det bedrivs högskoleutbildning för läkarexamen och forskning om ägget inte kommer från kvinnan eller om spermier inte kommer från kvinnans make eller sambo.

Sannolikt att barnet tillkommit genom behandlingen

Utredaren bör vid mötet med parterna räkna ut konceptionstiden och jämföra uppgifterna som parterna lämnat med den framräknade konceptionstiden. Konceptionstiden bör beräknas med hjälp av rekommendationerna och födelseviktstabellen i MFoF:s föreskrifter och allmänna råd om socialnämndens utredning och fastställande av faderskap (*uppdateras senare i HSLF-FS 2019*).

Samtycke

Den kvinna som ger sitt samtycke ska vara sambo, registrerad partner eller make *vid tidpunkten för den behandlingen* som ledde till barnets tillkomst.⁴

³ 1:9 FB träder i kraft den 1 januari 2019.

⁴ Prop. 2017/18:155 s. 68

Samtycket ska avse den typ av behandling som ledde till barnets tillkomst. Om barnet tillkommit genom insemination ska samtycket avse inseminationen, om barnet tillkommit genom befruktning utanför kroppen ska samtycket avse även införandet av det befruktade ägget i moderns kropp.⁵

Av lagen (2006:351) om genetisk integritet följer att det krävs ett skriftligt samtycke till en assisterad befruktning från moderns make eller sambo.

Behörig inrättning i utlandet

Har den assisterade befruktningen genomförts i utlandet ska inrättningens behörighet följa av föreskrifter i det aktuella landet eller där tydligt framgå på annat sätt, t.ex. att inrättningen har tillstånd att utföra assisterade befruktningar. Behörigheten måste också omfatta den typ av behandling som har utförts i det enskilda fallet, t.ex. en insemination med donerade spermier.⁶

Barnet ska ha rätt att ta del av uppgifter om spermiedonatorn

För att föräldraskapet ska kunna fastställas efter en assisterad befruktning som genomförts i utlandet krävs att barnet har rätt att få ta del av uppgifter om spermiedonatorn. Barnet ska genom inrättningen eller på annat sätt kunna inhämta grundläggande information om donatorns identitet, t.ex. donatorns namn. Även om uppgifterna blir tillgängliga för barnet först när barnet uppnår viss ålder eller mognad är kravet på att barnet ska ha rätt att ta del av uppgifter om spermiedonatorn uppfyllt.⁷

För att utreda om samtliga villkor är uppfyllda kan socialnämnden hämta in uppgifter från parterna, och med deras samtycke, från den utländska inrättningen men också från andra personer som kan lämna uppgifter av betydelse.

Om villkoren inte uppfylls

Om den beräknade konceptionstiden inte stämmer med tidpunkten för den assisterade befruktningen eller någon av parterna är tveksam till om barnet tillkommit genom den assisterade befruktningen som maken, registrerade partnern eller sambon samtyckt till bör utredningen utvidgas.

Om socialnämnden kommer fram till att det visar sig omöjligt att få de upplysningar som behövs, inrättningen som utförde den assisterade befruktningen inte var behörig, samtycke till den assisterade befruktningen inte har lämnats, den som lämnat sitt samtycke och modern inte var sambo vid tidpunkten för den assisterade befruktningen som ledde till barnets tillkomst eller om barnet inte har rätt att ta del av uppgifter om spermiedonatorn ska det inte fastställas något föräldraskap. Nämnden ska då enligt 2 kap. 7 och 8 a §§ FB lägga ner utredningen.

Om utredningen läggs ner på grund av att det om något av ovanstående villkor finns tveksamheter om det är uppfyllt eller om nämnden inte med säkerhet kan bedöma om villkoret är uppfyllt bör nämnden lägga ner utredningen och istället väcka talan om föräldraskap i domstol.

⁵ Prop. 2017/18:155 s. 68

⁶ Prop. 2017/18:155 s. 66

⁷ Prop. 2017/18:155 s. 66

Barnets rätt till information

Enligt lagstiftaren är det för det blivande barnets bästa, om det har tillkommit genom en assisterad befruktning med donerade könsceller, att ha rätt till vetskap om sitt genetiska ursprung. Forskning har visat att information om det genetiska ursprunget är viktigt för många barn som har adopterats eller kommit till genom assisterad befruktning med donerade könsceller. Barn har också enligt barnkonventionen en rätt till kännedom om sitt ursprung. En utgångspunkt för den föräldraskapsrättsliga regleringens utformning har därför varit att stärka barnets rätt till information om sitt genetiska ursprung, därför har regelverket utformats på ett sätt som uppmuntrar ofrivilligt barnlösa att genomföra assisterad befruktning där barnet har en sådan rättighet.⁸

Enligt 1 kap. 15 § FB har ett barn som har tillkommit genom assisterad befruktning med andra könsceller än föräldrarnas egna rätt att av sina föräldrar få veta det så snart det är lämpligt. Föräldrarnas informationsskyldighet gäller oavsett om den assisterade befruktningen ägt rum i Sverige eller i utlandet.

Av lag om genetisk integritet m.m. framgår att när den som har tillkommit genom en assisterad befruktning har uppnått tillräcklig mognad har han eller hon rätt att ta del av de uppgifter om donatorn som har antecknats i sjukhuset särskilda journal. Den som tillkommit genom assisterad befruktning har även rätt att, efter skriftlig begäran och om den bedöms uppnått tillräcklig mognad, att få sina uppgifter noterade i den särskilda journalen och att ta del av ta del av de uppgifter som däri avser andra personer som har tillkommit med könsceller från samma donator.

Socialnämnden är enligt 7 b § lag om genetisk integritet m.m. skyldig att, på begäran från den som har anledning att anta att han eller hon tillkommit genom assisterad befruktning med andra könsceller än föräldrarnas egna, hjälpa honom eller henne att ta reda på om det finns några uppgifter antecknade i en särskild journal. Socialnämnden bör även erbjuda honom eller henne stöd och information och efterföljande stödsamtal om sådana uppgifter lämnas ut.

Det är det barn som tillkommit genom assisterad befruktning som har rätt till information om barnets genetiska ursprung, inte barnets föräldrar. Det är barnet som avgör om han eller hon vill ta reda på donatorns eller genetiska syskons identitet.⁹

Frågor

Frågor om handläggningen av utredningar när barn har kommit till genom assisterad befruktning av ensamstående kvinna besvaras på telefontid för frågor om familjerätt, se www.mfof.se.

Växeln har telefonnummer 08-545 556 80.

⁸ Prop. 2017/18:155 s. 52

⁹ Prop. 2017/18:155 s. 38